

ד"ר תהילה שוורץ אלטשולר

אמון הציבור בתקשורת וברשתות החברתיות בישראל

סקר מיוחד של המכון הישראלי לדמוקרטיה

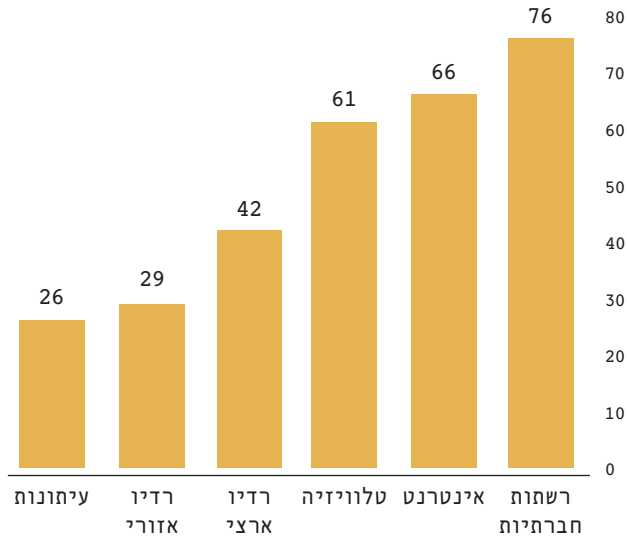
המכון הישראלי
לדמוקרטיה

באיזה אמצעי תקשורת צורכים חדשות פעם ביום או יותר?

רוב הישראלים צורכים יותר חדשות בדיגיטל מאשר בטלוויזיה. כצפוי, צריכת רדיו, טלוויזיה ועיתונים עולה ככל שהגיל עולה. אתרי החדשות באינטרנט הם המקור המוביל לצריכת חדשות בישראל, והטלוויזיה - מייד אחריהם. ההפתעה הייתה בממצא שהרשתות החברתיות, ככלי תקשורת לא־ממוסד, עוקפות בהרבה את הרדיו והעיתונות הכתובה גם בשאלה מהו כלי התקשורת שהישראלים מעדיפים לצרוך ממנו חדשות.

לקראת מועד ב' של בחירות 2019, המכון הישראלי לדמוקרטיה, בשיתוף חברת "מדגם, ייעוץ ומחקר", ערך סקר שבדק את אופן הציבור בתקשורת וברשתות החברתיות, את יכולת ההבחנה בין חדשות כֶּבֶב (פייק ניוז) לחדשות אמת ואת האוריינות התקשורתית בכלל ובתקופת בחירות במיוחד. תוצאות הסקר עובדו ונותחו על ידי ד"ר תהילה שוורץ אלטשולר בסיוע מרכז גוטמן במכון הישראלי לדמוקרטיה. **להלן הממצאים העיקריים.**

לפחות פעם ביום (כלל הציבור, %)

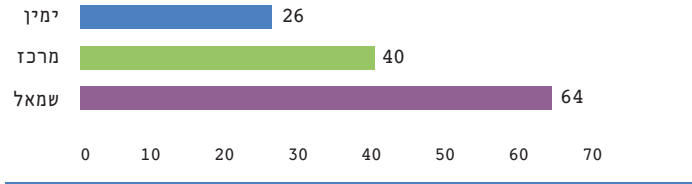

אמון בתקשורת המסורתית

רוב הציבור הישראלי (58%) חושב שבתקשורת הממוסדת (עיתונות, רדיו וטלוויזיה) יש יותר חדשות אמת מפייק ניז; לעומתם, 19% חושבים שהרוב פייק, ו-23% אינם יודעים.

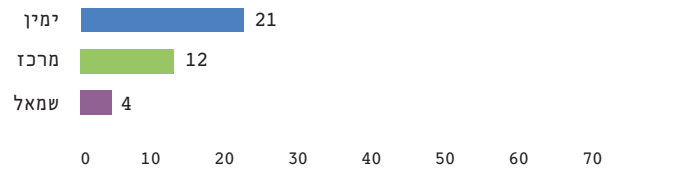
למעלה משליש מהציבור היהודי חושבים שהאחראים העיקריים להפצת פייק ניז בתקשורת המסורתית הם גורמים פוליטיים. בחלוקה לפי עמדה פוליטית: 64% מהמשיבים מהשמאל מייחסים את האחריות למנהיגים הפוליטיים, לעומת 40% מהמרכז ורק 26% מהימין.

גורמים פוליטיים אחראים להפצת פייק ניז
(לפי עמדה פוליטית, %)

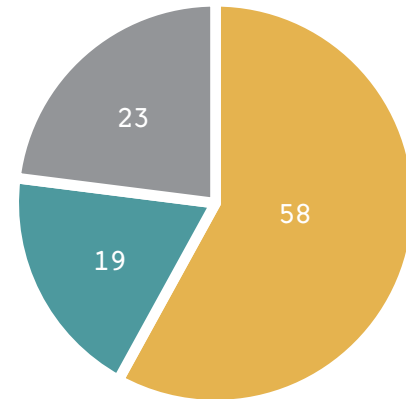

התמונה משתנה דרמטית כשמדובר באחריות של העיתונאים: 4% מהשמאל חושבים שהאחריות להפצת פייק ניז היא של העיתונאים, לעומת 12% במרכז ו-21% בימין.

עיתונאים אחראים להפצת פייק ניז
(לפי עמדה פוליטית, %)

נותנים אמון בתקשורת הממוסדת (כלל הציבור, %)

יותר חדשות אמת יותר פייק ניז לא יודעים

התשובה של קצת פחות ממחצית מהיהודים (48%), כמעט ללא הבדלים בין ימין ושמאל, על השאלה לפי מה אתה מבחין בין חדשות אמת לפייק ניוז הייתה: "לפי הסימוכין, המקורות, ההסברים וההוכחות הכלולים בידיעה"; 39% - לפי מידת ההתאמה בין הידיעה לבין ידע קודם שיש להם; 28% - לפי מספר המומחים שהתייחסו לידיעה ברצינות לאחר פרסומה; 27% - לפי כלי התקשורת; 19% - לפי כותב הידיעה; והשיעור נמוך ביותר (4%) - לפי מספר השיתופים והלייקים ברשתות החברתיות (ניתן היה לבחור יותר מתשובה אחת).

זאת ועוד, כ־20% מהציבור מצהירים שהם לא יודעים לומר אם יש יותר אמת או פייק באמצעי התקשורת.

מעולם בהיסטוריה של אמצעי התקשורת לא היה מצב שבו 40% מהציבור מצהירים שהם משתמשים במקור כלשהו כאמצעי עיקרי לצריכת חדשות - הרשתות החברתיות - אבל שיעורי האמון בו נמוכים כל כך (23%).

76% מהציבור בישראל צורכים תכנים חדשתיים ברשתות החברתיות לפחות פעם ביום; 40% מהיהודים ו־66% מהערבים ציינו כי זהו אחד מכלי התקשורת המועדפים עליהם לצריכת חדשות.

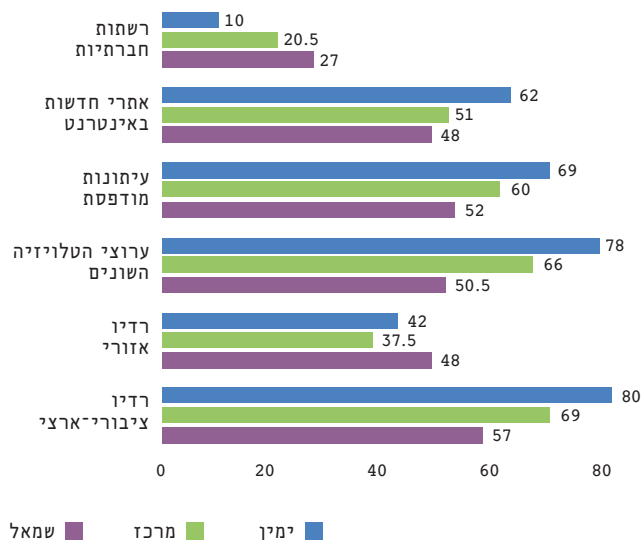
ואולם רק פחות מרבע מהציבור הישראלי (22% מהיהודים ו־29% מהערבים) מביעים אמון ברשתות החברתיות כמקור לחדשות, לעומת יותר ממחצית כשמדובר בתקשורת הממוסדת. כלומר, יש פער אדיר בין האמון ברשתות החברתיות לאמון בכלי התקשורת הממוסדים. פער כזה קיים גם בין מי שחושבים שרוב החדשות בתקשורת הממוסדת הן חדשות אמת (טלוויזיה - 60%, רדיו - 59% ועיתונות - 55%), לבין מי שחושבים שהרוב אמת ברשתות החברתיות - רק 18% (!) מהציבור.

נראה שאנחנו מבינים שמדובר במקור בעייתי לחדשות - למה בכל זאת אנחנו מסתמכים עליו? משום שאנחנו חושבים שנדע להבחין בעצמנו, בהסתמך על השכל הישר, בין חדשות אמת לחדשות כזב.

אמון באמצעי התקשורת השונים

57% מהציבור בישראל מביעים אמון מלא או כמעט מלא בתקשורת הממוסדת (יהודים - 60%, ערבים - 43%). למעשה קיים פער אדיר בין האמון ברשתות החברתיות לאמון בכלי התקשורת הממוסדים, וכחות מרבע מהציבור היהודי מביע אמון ברשתות החברתיות.

מביעים אמון באמצעי התקשורת (לפי עמדה פוליטית, %, יהודים)

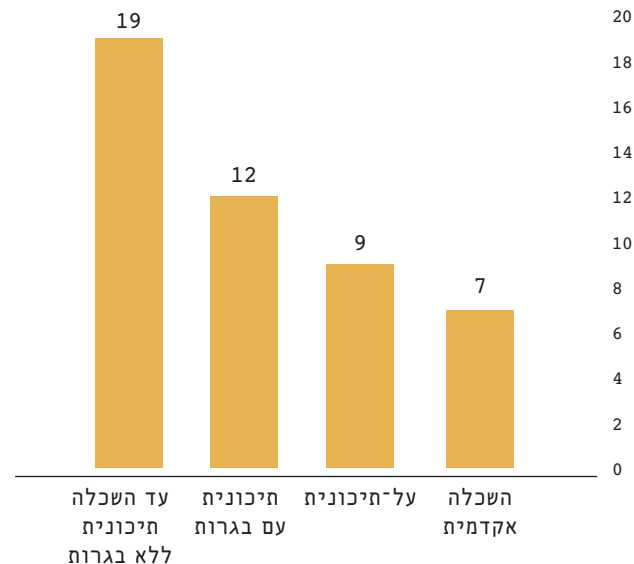

על הקשר בין השכלה ליכולת ההבחנה בפייק ניוז

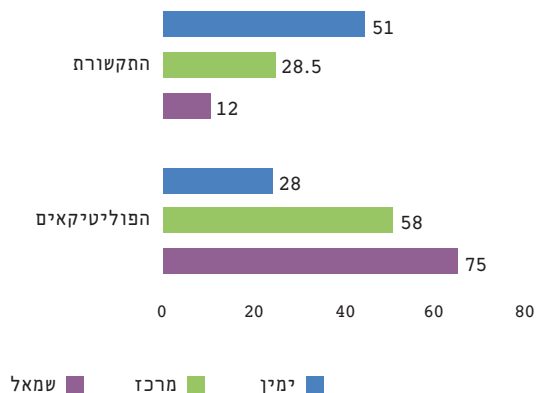
19% מבעלי ההשכלה הנמוכה עד תיכונית (ללא תעודת בגרות) ענו שהם לא יודעים להבחין בין חדשות אמת לחדשות כזב, לעומת 7% מקרב האקדמאים.

עדות לפערים בין משכילים ללא-משכילים עולה גם מהממצא ש-31% מתוך הלא-משכילים השיבו שאין להם יכולת לקבוע אילו כלי תקשורת הם אמינים ואילו אינם אמינים, לעומת 11% מקרב המשכילים.

לא יודעים לזהות פייק ניוז (לפי השכלה, %)

מי אשם באמון המועט של זוכה התקשורת
(לפי עמדה פוליטית, %, יהודים)

66% מהציבור מסכימים לטענה שבשנים האחרונות ניכר יותר גיוון בתקשורת הישראלית - למשל, בעמדותיהם של העיתונאים בכלי התקשורת הוותיקים ובהקמת כלי תקשורת חדשים שמייצגים עמדות שונות ממה שהיה מקובל (יהודים: שמאל - 74%, מרכז - 72%, ימין - 63%). 43% מהציבור היהודי חושבים שהפוליטיקאים אחראים לאי-אמון בתקשורת, מאחר שחזרו ותקפו אותה בשנים האחרונות; 38% חושבים שזו אשמת התקשורת והאופן שבו היא מתפקדת; ומעל 18% ציינו כי אינם יודעים. הנתונים האלה מסתירים פער פוליטי עצום: בשמאל ובמרכז הרוב המכריע חושבים שזו אשמת הפוליטיקאים (75% ו-58%, בהתאמה), ואילו בימין חושבים שהאשמה נעוצה דווקא בתקשורת (51%). מעל למחצית (53%) מבעלי ההשכלה הנמוכה מאשימים את התקשורת ו-22% מהם מאשימים את הפוליטיקאים; לעומת כשליש (33%) מבעלי ההשכלה הגבוהה שמאשימים את התקשורת, ו-45% שמאשימים את הפוליטיקאים.

הישראלים חושבים שהם יודעים להבחין בעצמם בין תוכן שיווקי לבין תוכן חדשותי וסומכים מאוד על יכולות הזיהוי האלה. 71% מהציבור היהודי ציינו שהם מזהים תוכן שיווקי לפי תוכן הידיעה; 31% לפי כלי התקשורת שבו פורסמה. רק 24% ענו שלפי הסימון שמופיע בצד הידיעה; ו־21% לפי כותב הידיעה. לא נמצאו הבדלים מובהקים בין ימין לשמאל. בקרב המבוגרים בני 65 ומעלה – אחרי תוכן הידיעה, במקום השני נמצא כותב הידיעה; ואילו בקרב הצעירים (עד גיל 44) הקריטריון הראשון הוא גם כן תוכן הידיעה, במקום השני כלי התקשורת, במקום השלישי סימון הידיעה, ורק במקום הרביעי כותב הידיעה.

הסקר נערך באמצעות מכון המחקר Ipanel, בתאריכים 21-25 ביולי 2019, וכלל 750 מרואיינים יהודים וערבים. פילוח לפי מחנה פוליטי: המרואיינים היהודים נשאלו "בפוליטיקה הישראלית נהוג לדבר על שמאל וימין. היכן אתה היית שם את עצמך בסולם שבו 1 פירושו שמאל, 4 פירושו מרכז ו־7 פירושו ימין?" (משתנה קובץ לשלוש קבוצות: 1-3 = שמאל, 4 = מרכז, 5-7 = ימין). בסקר זה, כמו בסקרים רבים אחרים שעורך מרכז גוטמן לחקר דעת קהל ומדיניות, נמצא כי 16% מהיהודים ציינו שהם חלק מהשמאל, 26% מהמרכז ו־56% מהימין.

ד"ר תהילה שוורץ אלטשולר היא ראש התוכנית לדמוקרטיה בעידן המידע במכון הישראלי לדמוקרטיה. מלמדת בבית הספר למדיניות ציבורית באוניברסיטה העברית בירושלים ומשמשת נציגת ציבור בנשיאות מועצת העיתונות. מומחית לאסדרת תקשורת ולממשק שבין טכנולוגיה, משפט ומדיניות.

www.idi.org.il

המכון הישראלי
לדמוקרטיה